

Ján Amos Komenský a tradície na strednom Považí

Milan Šišmiš

J.A.Komenský mal pomerne dobré zemepisné vedomosti o strednom Považí. Svoj vzťah k tejto časti Slovenska vyjadril na mape Moravy v r. 1627 a jej ďalšom vydaní v r. 1633. Do nej zahrnul viaceré mestá, dediny a hrady ležiace na území niekdajšieho Uhorska (Trenčín, Trenčianske Teplice, Horné Slnie, Púchov, Lednica, Vršatec, Ilava, Beckov, Nové Mesto nad Váhom, Moravské Lieskové, Považská Bystrica a iné).

V trenčianskej exulantnej tlačiarňi vyšli aj Komenského preklady a pôvodné práce. Predovšetkým je známy jeho preklad knihy Angličana Levisa Bayleho pod názvom Praxis pietatis.

J.A.Komenský poznal Považie z vlastnej skúsenosti. Dvakrát navštívil svojich súvercov - príslušníkov Jednoty bratskej, pobelohorských emigrantov. Jeho prvá návšteva sa uskutočnila v r. 1650. V tomto čase žila v Púchove a Lednici napanstve Rákociovcov početná skupina exulantov (v Púchove vyše 20 bratských kňazov a ďalších rodín). Moravská exulantská komunita si vytvorila v Púchove sídelnú jednotku pod názvom Moravská ulica s vlastnou samosprávou, ktorá pretrvala až do r. 1848.

V Púchove žil aj Komenského švagor Ján Effron Hranický. V Lednici navštívil svojho kmotra, niekdajšieho bratského kňaza, neskôr obchodníka so súknom Mikuláša Drábika (Strážnice 5. 12. 1588 - 16. 7. 1671, popravený v Bratislave), autora spisov Lux in tenebris (Lúč z temnot, Amsterdam 1665). Svoju prvú cestu zakončil v Blatnom Potoku (Sáros Patak), kde reformoval tamojšie školstvo.

Svoju druhú cestu do nášho okolia zopakoval v r. 1654. Cieľom oboch ciest bolo potešiť svojich súvercov v ich ťažkom postavení vyhnanco, pomôcť im finančne a pri budovaní cerkevnej a školskej organizácie.

S prácami J.A.Komenského prišiel na Považí do kontaktu posledný ilavský evanjelický superintendent Joachim Kalinka (1601 Ružomberok - 17. 6. 1678 Žitava v Nemecku), hoci sa s Komenským nikdy nestretol. Vo svojom Diáre, uloženom v Lyceálnej knižnici v Bratislave, v ktorom popisuje svoje bratislavské väzenie a súd v r. 1671, uvádza, že vlastnil Komenského knižku Angelus pacis (Posol mieru) a ďalšie knižky s podpisom ich autora. Komenský mu ich poslal cez svojho blatnopotockého žiaka, prešovského kolegiálneho učiteľa, Žilinčana Eliáša Ladivera ml. Vlastnil aj knižku už spomínaného

Mikuláša Drábika, vizionára, ktorý prorokoval pád Habsburgovcov. Joachim Kalinka, púchovskí bratskí kňazi Pavol Vetterin a J. Felinus sa k nej stavali odmietavo.

J.A.Komenský ovplyvnil svojimi názormi a tvorbou už za svojho života činnosť viacerých považských vzdelancov. V duchu jeho zásad vytvoril divadelné hry už spomínaný Eliáš Ladiver ml.

Divadelnú hru Slováka, lipského univerzitného profesora Juraja Lániho (1646 Trenčianska Teplá - 27. 1.1701 Lipsko) s názvom Agapetus scholasticus et reductor (Žiak Agapetus zvedený z cesty cnosti a opäť na ňu privedený) zahráli v roku 1685 v Lipsku. Vyšla tlačou s Lániho úvodom. V nej vysvetľuje slovami J.A.Komenského užitočnosť a prospešnosť zavádzania divadelných hier na školách.

Komenského vrcholné dielo poznal a opieral sa oň aj Samuel Tešedík ml. (1742 Alberti, maď. - 1820 Szarvas), potomok púchovského rodáka. Podľa neho pomenoval svoj Hospodársky spolok v Sarvaši (Maďarsko). V spájaní teórie a praxe naväzuje na Komenského zásadu názornosti a aktivity. Tieto zásady využil S. Tešedík vo svojich návrhoch na reformu uhorského školstva v období osvietenstva. Pri príležitosti 200. výročia nar. J.A.Komenského vydal jeho reč na blatnopotockej škole (Oratio de cultura ingeniorum). Knihu rozdával medzi pospolitým ľuďom, aby ho zoznámil s myšlienkami Komenského. Poslal ju tiež cisárovi Leopoldovi II., aby si ho získal pre svoje sociálno-reformné myšlienky.

Komenského tradíciám na Považí sa tiež venoval nebohý doc. PhDr. Karol Jarábek z nitrianskej pedagogickej fakulty. K jeho najznámejším prácam patria Cesty Jana Amosa Komenského po Slovensku v r. 1650-1654 (zborník Pedagogickej fakulty v Nitre, 25/1975, str. 174-194). Vo svojich výskumoch mal dobrého pomocníka v osobe púchovského evanjelického seniora Viktora Šimku, ktorý o Komenskom publikoval niekoľko príspevkov.

V súvislosti s výskumom starej púchovskej tlačiarne a pobytom J.A.Komenského v Púchove a Lednici sa spomína práca púchovského rodáka Jána Trnku (vyšla v Matici slovenskej v Martine, 1956). Komenského pobytom na Považí sa venuje aj monografia mesta Púchov (1969).